

DARRERE LES PERSIANES

*Breu història de les lesbianes de
Barcelona*

D'Isabel Franc i Rosa Navarro

Col·lecció: Memòria en Vinyetes

» L'Ajuntament de Barcelona publica ***Darrere les persianes. Breu història de les lesbianes de Barcelona***, d'Isabel Franc i Rosa Navarro, que té per objectiu investigar i reflectir la història de les lesbianes a Barcelona.

» Partint de les garants de la memòria històrica, l'experiència de les que en van ser protagonistes i la documentació que han anat recollint, les autores fan un recorregut a través del llenguatge del còmic.

» A més, ens revelen els codis comunicatius de la clandestinitat, la resistència durant la dictadura i l'explosió social, cultural, artística i festera de la Transició, fins a arribar a la llei de matrimoni entre persones del mateix sexe.

» Amb motiu de la publicació, el dijous 20 de juny a les 18 h, tindrà lloc la presentació del llibre a la sala d'actes del Centre LGTBI de Barcelona (Comte Borrell, 22). Hi participaran Isabel Franc, guionista i Rosa Navarro, dibuixant i autores del còmic; Maria Giralt, inspiradora de la idea original, i Maio Serrasolsas, guia de la ruta "Darrere les persianes" – basada en el còmic–, acompanyades de Javier Rodríguez Nuñez, comissionat de Polítiques d'Infància, Adolescència, Joventut i LGTBI, de l'Ajuntament de Barcelona.

Quina és la trajectòria de les lesbianes al llarg de la història? Cap. Aquesta és la resposta. El lesbianisme ha estat inexistent pràcticament fins a principis del segle XX, perquè al llarg de la història les dones, en general, han estat del tot silenciades per les societats patriarcals, i se'ls ha negat la veu i el discurs. També l'Església nacionalcatòlica ha estat la gran responsable, amb l'amenaça del pecat com a eina de repressió, de generació en generació. Com que no hi ha informació, no és possible construir un relat. I aquest és l'objectiu del llibre, recuperar aquestes poques dades i reconstruir aquesta gran història per posar-la al seu lloc, i donar-li la importància i el valor que mereix.

Per això les protagonistes del llibre, dues estudiants, decideixen dedicar el treball de final de màster a l'estudi de la història del lesbianisme, i per elaborar-lo, demanen ajuda a Mercè Otero, del Centre de Documentació de Ca la Dona, on conserven una hemeroteca amb testimonis personals i moviments socials contemporanis. I hi descobriren dones valentes, com la poeta Lucía Sánchez Saomil (1895-1970), creadora de la revista *Mujeres libres*; Irene Polo (1909-1942), una de les periodistes més grans de la República i la seva relació i admiració cap a Margarita Xirgu, o Anna Maria Martínez Sagí (1907-2000), la primera dona directiva del Barça, a més de poeta, reportera, feminista i campiona de javelina l'any 1927.

Però, comencem pel principi. Al llarg de la història s'ha obviat reconèixer que la primera creació literària coneguda s'atribueix a una dona, la poeta i sacerdotessa Enheduanna, que va viure del 2285 al 2250 aC. I la segona veu femenina va ser Safo, una poeta de l'illa de Lesbos, que dedica la seva obra a l'amor entre dones. L'església catòlica va ser la responsable de cremar part de la seva obra.

Després d'aquestes dues mencions —de les més antigues se'n coneix la referència literària—, ja passem al segle XVIII, uns quants segles després, perquè entre ambdós períodes no hi ha informació ni coneixement. Arribem a Anne Lister, Catalina de Erauso o Sor Juana Inés de la Cruz, que dedica part de la seva creació poètica a la virreina de Mèxic María Luisa Gonzaga Manrique de Lara.

No va ser fins a l'inici del segle XX que ja es va tenir coneixement de la producció literària existent, així com de l'autoria, però es tracta de narratives que, en general, i per la por a la repressió, presenten finals catastrofistes, amb l'excepció de Patricia Highsmith, la valenta novel·la de la qual, *Carol*, va significar un símbol de trencament, tot i que inicialment la publicà amb el pseudònim de Claire Morgan, l'any 1952, i amb el títol *El precio de la sal*.

També va ser als anys vint del segle XX, a París, que es va crear la Rive Gauche parisenca, un grup de dones lesbianes intel·lectuals i creadores, que es reunien al saló de Natalie Barney.

I si això succeïa en el panorama internacional, a casa nostra, en ple segle XX es vivia l'atrocitat d'una guerra civil primer, i més tard, sota les directrius d'una dictadura franquista, on regnava la prohibició, i la clandestinitat era sinònim de normalitat, una clandestinitat que duraria més de quaranta anys, amb dones abnegades, sense possibilitat de viure obertament, sense possibilitat de desig ni opinió, i on l'homosexualitat es considerava una aberració sexual.

Sota aquestes circumstàncies, les lesbianes havien de trobar la manera de poder comunicar-se, i relacionar-se, i seria pels volts del Paral·lel, la zona que les uniria i on es crearia una certa col·lectivitat. Algunes dones s'estimaven més vestir-se d'home per passar desapercebudes.

Aquestes trobades clandestines van ser fonamentals per a la creació d'un relat, amb llenguatge propi, perquè com hem dit no existien referents. Però també va ser una etapa molt difícil i cruel, perquè amb l'objectiu de redimir-les, moltes dones van ser sotmeses a centres psiquiàtrics, o al Patronato de Protección de la Mujer que "tiene como fin velar por la moralidad pública, cuidar del descubrimiento y castigo de aquellos actos delictivos que atenten contra la moral católica y redimir a mujeres caídas o en riesgo de caer", institució que depenia del Ministeri de Justicia, en el franquisme, i va funcionar del 1940 al 1985. O el Servei Social, organitzat per la Sección Femenina de la Falange, un servei obligatori per poder accedir a una feina, a un expedient acadèmic, al passaport o al carnet de conduir.

Però la submissió i humiliació més gran era que, a més, necessitaven el permís del pare, el marit o els germans. Elles no tenien la capacitat de prendre decisions o accedir a segons quins estaments, de manera individual. Però també ha existit la incongruència en tot plegat, ja que per evitar provocacions entre homes i dones, els van separar en els espais d'oci, fins aleshores comuns, com la

platja. També estava ben vist organitzar festes només per a dones. Sota aquestes circumstàncies, les lesbianes es trobaven fora de territori hostil, i en la seva zona de confort.

L'any 1976 es van celebrar les Jornades Catalanes de les Dones, amb la participació de més de 4.000 dones. Aquest congrés seria un punt d'inflexió, per a la dona en general, en defensa dels seus drets, i per a les dones lesbianes. També van sorgir diferents moviments: el Frente de Liberación Homosexual de Castilla, el Colectivo de Feministas Lesbianas de Madrid, LAMAR (Lucha Antiautoritaria de Mujeres Antipatriarcales Revolucionarias) o el Casal Lambda. Van començar les aparicions a la televisió pública per parlar del lesbianisme: Laura Palmés i Carmen Suárez, l'any 1981, o Empar Pineda, activista política antifranquista, el 1986. Eren uns moments efervescents, en molts sentits, perquè també començava l'activisme obrer, i veïnal, en defensa dels drets. I en aquest sentit va aparèixer la figura de Gretel Ammann, lluitadora i defensora dels drets, de l'ecologia, a favor del desarmament, etcètera. El 1979 es va incorporar al projecte de La Casa de la Dona, i el 1984, va fundar el Centre d'Estudis de la Dona.

A partir de la mort del dictador es van crear associacions, grups i entitats culturals. Tota aquesta revolució també va provocar que sortissin les primeres publicacions: el *Butlletí del Centre*, *Labrys*, *Red de Amazonas* i *Laberint*, entre altres. El 1975, es va obrir el primer bar de lesbianes de tot l'Estat, Daniel's, un espai de llibertat, i la Daniela, la seva fundadora, tota una institució.

I el 26 de juny de 1977, es va celebrar a Barcelona la primera manifestació LGTBI de tot l'Estat espanyol, amb l'objectiu de derogar la llei de "perillositat social". El mateix any es va organitzar el primer col·lectiu de lesbianes de Catalunya. I també es va fundar la primera llibreria feminista: Llibreria de les Dones. Més endavant, un grup de dones, entre les quals hi figurava la Carme Casas, Mari Chordà, Sat Sapaté i Montse Solà, van posar en marxa el bar-biblioteca La Sal, un espai de debat feminista i lèsbic. El projecte va créixer, i va aparèixer Edicions La Sal, que inclourà llibres de temàtica lèsbica, amb autores com Maria Mercè Marçal.

Arribats els noranta, el panorama era molt més que esperançador, ja era un fet, la ciutat estava dotada de 23 espais, bars, llibreries, associacions, revistes, música, etcètera. L'any 93 Rosa Montero va escriure un article dedicat a les lesbianes, a *El País Semanal*. Se'ls començava a donar visibilitat. L'any 94 es van obrir les primeres llibreries de temàtica LGTBI. Còmplices, a Barcelona, i Berkana, a Madrid. Però es trobaven amb manca de literatura gai, i a més en català, així que les propietàries d'ambdues van muntar conjuntament l'Editorial

Egales, que actualment inclou més de quatre-cents setanta títols. L'any 97 va obrir la llibreria Antinous.

L'any 98, el Parlament de Catalunya va aprovar la primera Llei d'unions estables de parella, que reconeix legalment la unió entre persones del mateix sexe. I el 21 d'abril de 2005 es va aprovar al Congrés dels Diputats el projecte de llei que estenia el matrimoni a les parelles del mateix sexe, així com la possibilitat d'adoptar infants.

La Llei de matrimoni igualitari del 2005 marca un abans i un després. S'obre una nova etapa. La tecnologia ens facilita accedir a la cultura LGBTQIAT, les xarxes ens proporcionen informació a l'instant. El Pride 2022 ha estat dedicat a la **visibilitat** lesbica (#Bollomami), el Centre LGBTI de Barcelona és un punt de referència **pel** col·lectiu...

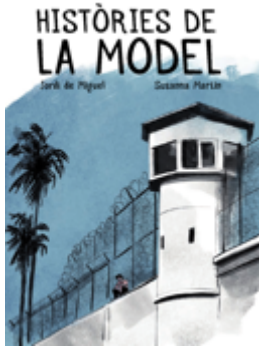

Moltes han estat les dones a les quals s'ha negat viure en llibertat, moltes han estat les dones que han obert el camí a les futures generacions, després de molta lluita i repressió. S'han de reivindicar tots els testimonis de dones valentes que van lluitar, i que estan lluitant per viure lliurement, així com totes les veus silenciades, i fer valer el llegat oral perquè és l'únic que no es pot fer desaparèixer, per moltes prohibicions que es facin, aquest sempre es podrà transmetre i passar a la posteritat.

BARCELONA, MEMÒRIA EN VINYETES

L'objectiu principal de la col·lecció Barcelona en Vinyetes és explicar, a través del llenguatge del còmic i els recursos de la novel·la gràfica, els processos reivindicatius més importants, i que han estat especialment significatius per a la ciutat, a partir dels moviments que han sorgit amb la iniciativa de la societat civil, i donar visibilitat als seus protagonistes reals que, en la majoria dels casos, han estat veus anònimes. També a través del còmic es pretén arribar a un públic més jove perquè sigui coneixedor d'aquest passat, ja que aquests moviments i iniciatives socials van afavorir que s'obrissin nous camins a les generacions futures. La col·lecció, iniciativa de la Regidoria de Memòria Democràtica i de l'Ajuntament de Barcelona, comissariada per Montserrat Terrones, es va inaugurar el 2023 amb els títols *Històries de La Model* i *Rebel·lió. La vaga dels lloguers de 1931*.

HISTÒRIES DE LA MODEL

Autors: Jordi de Miguel (text) / Susanna Martín (il·lustració)

Es pot condensar la història turbulenta d'una presó centenària com la Model de Barcelona? A través del testimoni d'expresos i dels seus familiars, el còmic fa un recorregut exhaustiu per l'evolució d'un centre penitenciari que, malgrat que es va inaugurar el 1904 com a paradigma de la modernitat, aviat es va convertir en una icona de la repressió política i social. L'autoritarisme, les tortures i els motins hi han estat presents al llarg de tot el segle XX, però també la solidaritat entre els presos i les lluites polítiques i socials que han tingut lloc entre les seves parets.

REBEL·LIÓ. LA VAGA DE LLOGUERS DE 1931

Autors: Anapurna (il·lustració) / Francisco Sánchez (guió)

Barcelona, 1931, l'any que milers de famílies obreres van deixar de pagar el lloguer.

Amb motiu de l'Exposició Universal del 1929, Barcelona va rebre l'arribada massiva de mà d'obra. La ciutat va doblar la població, amb el consegüent problema d'habitatge. Amb el final de l'Exposició, una crisi cruel va deixar els obrers sense feina. Davant la incapacitat de pagar el preu abusiu dels lloguers, van arribar els desnonaments i la revolta als barris obrers. Barcelona va viure, així, la primera reivindicació històrica per aconseguir unes condicions dignes pel que fa a l'habitatge.

Per a més informació, entrevistes i materials:

<http://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/>

Laura Santaflorientina / tel.: 699 061 244 / a/e: laurasantaflorientina@gmail.com